

[[AN]N]

in morfo-syntactisch perspectief

Bachelorscriptie Nederlandse Taal en Cultuur

Bettina van den Broek
Studentnummer: 3476375

Begeleider: dr. J.M. van Koppen

Datum: 7 januari 2013

Inhoudsopgave

0	Abstract	2
1	Introductie	2
1.1	<i>De interactie tussen morfologie en syntaxis</i>	2
1.2	<i>Frasale samenstellingen</i>	4
1.3	<i>De onderzoeksvragen en de opbouw van de scriptie</i>	5
2	Samenstellingen van het type [[AN]N]	6
2.1	<i>Wat is een samenstelling?</i>	7
2.2	<i>Eigenschappen van samenstellingen van het type [[AN]N]</i>	8
2.3	<i>Inflectie in samenstellingen van het type [[AN]N]</i>	9
3	Onderzoek naar [[AN]N]s uit het Middelnederlands en het Vroegnieuw-nederlands uit de 16^e en 17^e eeuw	13
3.1	<i>De bronnen</i>	13
3.2	<i>De onderzoeksmethodologie en de toegepaste onderzoekscriteria</i>	15
3.2.1	<i>De methodologie</i>	15
3.2.2	<i>De onderzoekscriteria</i>	16
3.2.2.1	<i>Criteria voor het begrip ‘adjectief’</i>	16
3.2.2.2	<i>Criteria voor het begrip ‘nomen’</i>	17
3.3	<i>De onderzoeksresultaten</i>	18
3.3.1	<i>Algemene observaties [[AN]N]-data</i>	19
3.3.2	<i>Observaties [[AN]N]-data ingedeeld in zes categorieën</i>	20
4	Conclusies	23
Bijlage I	Paradigmata Middelnederlands	25
Bijlage II	Paradigmata Vroegnieuw-nederlands	26
Bijlage III	Excelbestand Onderzoeksresultaten [[AN]N]	27
	Bibliografie	30

0 Abstract

In Middle Dutch, morphology and syntax appear to interact in the process of word formation of [[AN]N] type compounds, such as *oude-cleedercooper* (somenone that trades old clothes). The data presented in this thesis demonstrate adjectival agreement with the first noun in the embedded left part of the [[AN]N] compound, but not with the second noun. This agreement is shown by the inflection on the adjective since it responds to the features of the first noun which it modifies. Because of the overt use of case in the Middle Dutch phase of the Dutch language, this can be easily discovered.

It is remarkable that Middle Dutch [[AN]N] compounds not only show the nominative case, but also the dative and accusative case, whereas the agreement on the adjective responds to the case of the entire noun phrase. In as far as agreement and inflection can be regarded as syntactic operations, this thesis states that syntactic rules enter into the internal word structure. In addition, the data show that case as a syntactic feature, seems to *manipulate* the internal word structure.

Considering a morpho-syntactic approach to word formation, this thesis shows that a “strong” version of the Lexical Integrity Hypothesis (LIH) - which prevents syntactic rules from entering into and manipulating the internal structure of words - cannot be maintained. The Middle Dutch [[AN]N] compounds even challenge a weaker version of the LIH - which states that syntax can enter into the internal word structure, though cannot manipulate this structure - by showing the influence of case on the internal structure of these [[AN]N]s.

1 Introductie

1.1 *De interactie tussen morfologie en syntaxis*

De interactie tussen morfologie en syntaxis is een discussiepunt onder taalkundigen. Een veelgestelde vraag is of woordvorming een morfologische of een syntactische operatie is. In de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw was de Lexical Integrity Hypothesis (LIH), van origine van Chomsky (1970) een algemeen geaccepteerde theorie die stelt dat morfologie en syntaxis als twee autonome componenten moeten worden gezien. De LIH suggereert dat woordvorming een morfologisch proces is en dat de syntaxis geen toegang heeft tot woordinterne structuren. De LIH wordt op verschillende manieren door taalkundigen geïmplementeerd. Di Sciullo&Williams (1987:49) formuleerden haar als *The Atomicity Thesis* in (1).

- (1) *The Atomicity Thesis*
Words are “atomic” at the level of phrasal syntax and phrasal semantics. The words have “features”, or properties, but these features have no structure, and the relation of these features to the internal composition of the word cannot be relevant in syntax.

De atomiciteitsthese

Woorden zijn atomisch op het niveau van frasale syntaxis en frasale semantiek. De woorden hebben kenmerken of eigenschappen, maar deze kenmerken hebben geen structuur en de relatie van deze kenmerken met de interne compositie van het woord kan niet relevant zijn in syntaxis.

De atomiciteitsthese stelt dat syntactische regels geen toegang hebben tot de interne structuur van een woord en dat zij de woordstructuur niet kunnen manipuleren.

In haar interpretatie van de LIH, zie (2), benadrukt Borer (1996) dat de LIH een lineair model is waarbij de uitkomst van het woordvormingssysteem de input is van de syntaxis.

- (2) “The way in which LIH is enforced in many of these models is by assuming that the word formation component, as a block of rules, is ordered with respect to the syntax. The WF component and the syntax thus interact only in one fixed point. Such ordering entails that the output of one system is the input to the other. This notion of the autonomy of the syntax and the WF component, and the restricted interaction between them, thus mimics the notion of autonomy developed for the interaction between the syntax and the phonology, where it is the output of the former which interacts with the latter.”

De manier waarop de LIH wordt toegepast in veel modellen, is door ervan uit te gaan dat de woordvormingscomponent, als een blok van regels, is geordend met betrekking tot de syntaxis. De woordvormingscomponent en de syntaxis interacteren dus alleen op een gefixeerd punt. Een dergelijke ordening brengt met zich mee dat de uitkomst van een systeem de input is van het andere. Deze notie van de autonomie van de syntaxis en de woordvormingscomponent, en de beperkte interactie ertussen, imiteert dus de notie van autonomie ontwikkeld voor de interactie tussen de syntaxis en de fonologie, waarbij het de uitkomst van het eerstgenoemde is die interacteert met het laatstgenoemde.

Minder stringente vormen van de LIH erkennen dat er wel interactie bestaat tussen morfologie en syntaxis bij de woordvorming. Booij (2005: 2) stelt voor om de LIH in twee delen op te splitsen, zoals in (3). Hij beweert dat bepaalde constructies in het Nederlands slechts te verklaren zijn, wanneer er sprake is van syntactische toegang tot de woordinterne structuur.

- (3) a. Syntaxis kan niet de interne structuur van woorden manipuleren.
- b. Syntaxis kan wel toegang hebben tot de woordinterne morfologische structuur.

1.2 Frasale samenstellingen

Frasale samenstellingen lijken een sterke uitdaging te vormen voor de LIH (Lieber & Scalise, 2006). In Germaanse talen, zoals het Engels, Duits en Nederlands, bestaan expressies die kunnen worden geanalyseerd als ‘een woordgroep in een woord’. Dergelijke expressies zijn samenstellingen waarin syntactische processen plaatsvinden, zoals bijvoorbeeld congruentie en inflectie. Bij de woordvorming van Nederlandse samenstellingen van het type [[AN]N] lijken inderdaad congruentie en inflectie plaats te vinden. Een voorbeeld van een [[AN]N]-samenstelling is gegeven in (4).

- (4) *groene-stroom-certificaat*
[groene+infl -stroom] -certificaat]

Voorbeeld (4) is een samenstelling die bestaat uit een adjectief (A) en twee nomina (N). Het adjectief *groen* modificeert het eerste nomen *stroom* (N1). De nominale woordgroep *groenestroom* modificeert het tweede nomen *certificaat* (N2), dat het hoofd van de samenstelling is. Dit staat weergegeven in (5).

- (5) [[*groene*_A *stroom*_{N1}] *certificaat*_{N2}]

Deze samenstelling lijkt inflectie te hebben op het adjectief. In (6) is te zien dat de uitgang *-e* achter het adjectief verschijnt, doordat er congruentie lijkt te bestaan tussen het adjectief en het (eerste) nomen.

- (6) een/de groen-**e** stroom
groene+infl stroom

De vraag is nu of de *e*-uitgang op *groene* inderdaad een inflectie-uitgang is, waaruit zou blijken dat er congruentie tussen het adjectief en het eerste nomen is, wat zou duiden op een proces, namelijk adjectivale congruentie binnen de grenzen van een woord. Booij (1996: 6) noemt de congruentie tussen adjectief en nomen ‘contextuele inflectie’, wat inhoudt dat de inflectie wordt bepaald door de syntactische context waarin het lexeem¹ voorkomt. Een adjectief congrueert met het nomen dat het modificeert op basis van bijvoorbeeld: geslacht, getal of naamval. Inflectie door adjectivale congruentie zou daarmee behoren tot het domein van de syntaxis, wat door veel taalkundigen wordt aangenomen.

Het is in het moderne Nederlands moeilijk met zekerheid vast te stellen of de uitgang van het adjectief een inflectie-uitgang is of een tussenklank. Wanneer er zichtbaar casus in de taal gebruikt wordt, veranderen veelal de inflectie-uitgangen op de adjectieven en soms op de nomina, waardoor inflectie beter aantoonbaar is. In het moderne Nederlands is er geen sprake van zichtbare casus, maar in het Middelnederlands was naamval nog wel in gebruik. Data uit de periode van het Nederlands waarin casus en woordgeslacht zichtbaar waren op de uitgangen van adjectieven en nomina, geven aanleiding om aan te nemen dat er sprake is van inflectie op het adjectief. Een voorbeeld daarvan is (7), een samenstelling van het type [[AN]N] uit de 14^e eeuw, overgenomen uit een lijst

¹ Booij (1996: 2) onderscheidt de notie ‘lexeem’ van ‘woord’ in abstracte zin.

met ambachten te Gent in de 14^e eeuw.² Vergelijk de [[AN]N] met een e-uitgang op het adjectief in (7)a met de [[AN]N] in (7)b in een datiefpositie, waarin de uitgang op het adjectief is veranderd van een e-uitgang naar een en-uitgang.³

- (7) a. een/de oudegrawerker (14e eeuw).
een/de oude+infl bont_{NEUTER} bewerker_{MALE}
'iemand die oud bont bewerkt'
- b. ... dat geoorloofd is den ouden-graeuwerkers ... (15^e eeuw)
.. dat geoorloofd is de+DAT oude+infl bont-bewerker_{PLU+DAT}
.. 'dat het (aan) de oudebontbewerker is geoorloofd'...

De Middelnederlandse [[AN]N]-samenstelling in (7) laat twee syntactische eigenschappen zien:

1. Er bestaat congruentie in de ingebedde woordgroep, wat te zien is aan de inflectie voor naamval op het adjectief. Hieruit kunnen we concluderen dat er syntactische processen, namelijk congruentie en casustoekening, plaatsvinden binnen het domein van de woordvorming.
2. De ingebedde woordgroep krijgt casus toegekend van buiten de [[AN]N]. Dat betekent dat er naast interne (congruentie tussen A en N) ook externe syntactische invloed bestaat op de [[AN]N], namelijk tussen (AN) en casustoekeer.

Voor de LIH hebben deze observaties tot gevolg dat een stringente opvatting niet houdbaar kan zijn, omdat er geen waterdichte scheiding tussen morfologische en syntactische processen is in ANN-samenstellingen. Daarbij lijkt op basis van het voorbeeld in (7) de samenstelling syntactische invloed in de zinsstructuur toe te laten, waardoor de woordvorming gemanipuleerd wordt, waarmee ook een zwakke versie van de LIH problematisch zou zijn.

1.3 De onderzoeksvragen en de opbouw van de scriptie

Zoals hierboven geschetst werd, lijkt de woordvorming van Nederlandse [[AN]N]-samenstellingen een voorbeeld te zijn van een morfologisch proces dat syntactische invloed toelaat, wat een stringente opvatting van de LIH uitsluit en een zwakke versie problematisch maakt. Daarom worden woorden van dit type aan een onderzoek onderworpen om vast te stellen in hoeverre de syntaxis invloed heeft op de woordvorming ervan.

Deze scriptie is een verslag van het onderzoek naar [[AN]N]-samenstellingen in het Middelnederlands en het Vroegnieuw-nederlands uit in de 16^e en 17^e eeuw.⁴

² Voorafgaande aan deze scriptie is een pilotstudie gedaan, waarbij de [[AN]N] *oudegrawerker* werd aangetroffen.

³ Voor een gedetailleerde bespreking van de Middelnederlandse samenstellingen verwijs ik naar sectie 3.3. waarin de onderzoeksresultaten worden besproken.

De onderzoeksvragen zijn als volgt:

1. Als er samenstellingen van het type [[AN]N] voorkomen in het Middelnederlands of in het Vroegnieuwlands tot 1700, is er dan inflectie waar te nemen op het adjectief?
2. Als er inflectie waar te nemen is in de [[AN]N]-samenstellingen, wat is dan de aard van de inflectie?
3. Hoe wordt de inflectie binnen de [[AN]N]-samenstellingen beïnvloed door casus?

Hoofdstuk 2 behandelt [[AN]N]-samenstellingen. Eerst introduceer ik het begrip 'samenstelling' en daarna bespreek ik de eigenschappen van samenstellingen van het type [[AN]N]. Ten slotte probeer ik vast te stellen of de [[AN]N]-samenstellingen inflectie-uitgangen hebben.

Hoofdstuk 3 is een verslag van het onderzoek naar samenstellingen van het type [[AN]N] in het Middelnederlands en het Vroegnieuwlands uit de 16^e en 17^e eeuw. De bronnen voor het onderzoek komen aan bod in sectie 3.1 en in 3.2 wordt de onderzoeksmethodologie besproken. In 3.3 volgt de bespreking van de onderzoeksresultaten.

In hoofdstuk 4 volgen de conclusies van het onderzoek. Aan de hand van de resultaten zal ik aantonen de Middelnederlandse en 16^e- en 17^e-eeuwse samenstellingen van het type [[AN]N] congruentie vertonen en dus dat de uitgang op het adjectief inflectie heeft. Daarbij zal ik laten zien dat casus van invloed kan zijn op de woordvorming, doordat het adjectief in de ingebedde woordgroep van de [[AN]N] een andere uitgang heeft in verschillende naamvalsposities. Door deze observaties zal ik concluderen dat een stringente opvatting van de LIH onhoudbaar is en dat zelfs een zwakke versie van de LIH problematisch is.

2 Samenstellingen van het type [[AN]N]

De eigenschappen van samenstellingen van het type [[AN]N] tonen aan dat woordvorming een proces is dat niet uitsluitend morfologisch is. Syntactische processen hebben toegang tot het linkerdeel van de [[AN]N]-samenstelling, namelijk de e-uitgang op het adjectief, waarvan ik zal aantonen dat dit een inflectie-uitgang is.

In sectie 2.1 wordt de definiëring van het begrip 'samenstelling' in het algemeen besproken. Daarna volgt in 2.2 de beschrijving van de eigenschappen van [[AN]N]-samenstellingen in het bijzonder. In 2.3 wordt de syntactische eigenschap 'inflectie' in [[AN]N]-samenstellingen nader belicht, waarbij het met moderne Nederlandse paradigma met het Duitse wordt vergeleken, omdat in het Duits meer variatie in inflectie-uitgangen bestaat, waardoor inflectie beter zichtbaar wordt. Deze sectie wordt afgesloten met een Middelnederlandse

⁴ Het begrip 'Middelnederlands' wordt hier gebruikt als de verzamelnaam voor alle dialecten die gesproken en geschreven werden in het huidige Nederlandse taalgebied in de periode van ongeveer 1150 tot 1500 (Van der Wal en Van Bree 2008: 108). Het afbrokkelen van het naamvalssysteem begon in de 15^e eeuw, maar in de geschreven taal blijven (kunstmatige) naamvalsonderscheidingen nog eeuwen in de taal aanwezig (Van de Wal & Van Bree 2008: 191-193).

[[AN]N]-samenstelling die niet alleen inflectie op het adjectief laat zien, maar ook inflectie door de invloed van de naamval waarin de samenstelling staat.

2.1 Wat is een samenstelling?

Er bestaat geen eenduidige definitie voor het begrip ‘samenstelling’ (Lieber & Štekauer 2009: 14). In deze scriptie is de definiëring van De Haas & Trommelen (1993) het uitgangspunt voor het algemene begrip ‘samenstelling’. De term ‘samenstelling’ wordt door hen gedefinieerd als het koppelen van linguïstische elementen, in de regel zelfstandig voorkomende woorden, op basis van een determinant/determinatum-relatie, ofwel modificeerder/gemodificeerde-relatie tot een complex woord (De Haas & Trommelen 1993: 359). Het linkerdeel van de samenstelling is de modificeerder en het rechterdeel is het gemodificeerde. Het rechterdeel van de samenstelling is in het Nederlands het woordhoofd, zowel in semantisch als in grammatisch opzicht.⁵ Vergelijk (8)a, een nomen [N], met de nominale samenstelling [NN] in (8)b en merk op dat (8)b semantisch gezien een deelverzameling is van (8)a.

- (8) a. een/de drager
b. een/de truidrager

Een *truidrager* is ook grammatisch gezien een *drager*, wat te zien is in de meervoudsvorm, waarin alleen het woordhoofd het meervoudskenmerk *-s* draagt: *truidragers*.

Een criterium om samenstellingen van woordgroepen te onderscheiden is bijvoorbeeld interne accentuering. In een nominale woordgroep bestaande uit een adjectief en een substantief, valt het hoofdaccent, op het substantief, terwijl dit in een samenstelling op het adjectief valt. Vergelijk a. en b. in (9), waarin de accentuering dik gedrukt is.

- (9) a. een breed **beeld** b. een **breed**beeld

Een andere manier om vast te stellen of er sprake is van een samenstelling is de test op interne onscheidbaarheid.⁶ Een samenstelling kan niet worden opgedeeld door een modificeerder, vergelijk (10).

- (10) a. een mooie breedbeeldtelevisie
b. een *breedbeeld mooie televisie

Wanneer de samenstelling wordt opgedeeld door een modificeerder, in (10) is dit het adjectief *mooie*, dan is de woordgroep onwelgevormd.

⁵ Voor het begrip ‘hoofdigheid’, zie De Haas & Trommelen (1993: 373).

⁶ De criteria accentuering en onscheidbaarheid om te bepalen of er sprake is van een samenstelling komen voor het Engels aan de orde in: Lieber (2005: 376). Voor het Nederlands zijn dergelijke criteria te vinden in De Haas en Trommelen (1993: 360).

2.2 Eigenschappen van samenstellingen van het type [[AN]N]

In het Nederlands is de vorming van samenstellingen van het type [[AN]N] een productief proces.⁷ Een grote hoeveelheid voorbeelden is te vinden op de website van het Genootschap Onze Taal.⁸ In samenstellingen van het type [[AN]N] is het rechterdeel, het woordhoofd, een nomen. Het linkerdeel bestaat niet uit één zelfstandig voorkomend woord, maar uit een nominale woordgroep. De woordgroep wordt gevormd door een adjectief en een nomen, zoals in (11). Het linkerlid van de samenstelling is een ingebed deel van de samenstelling, zoals te zien is in (11)b.

- (11) a. een/de geletruidrager
b. [geel_A] + [trui_N] + [drager_N] → [[_{NP} gele_A trui_N] drager_N]⁹

Het adjectief *geel* heeft een e-uitgang, die mogelijk een inflectie-uitgang is. Dat geeft aanleiding om aan te nemen dat er congruentie bestaat tussen het adjectief *gele* en het nomen *trui*. Over inflectie in [[AN]N]-samenstellingen volgt in sectie 2.3 meer. Het hoofdaccent in *geletruidrager* is gelijk aan de accentuering in een vrij voorkomende woordgroep: *gele trui*. In sectie 2.1 werd de accentuering op het nomen aangevoerd als criterium om samenstellingen van woordgroepen te onderscheiden. Het hoofdaccent op het nomen is daarom een sterke aanwijzing om *geletrui* als woordgroep te karakteriseren. Op basis van het onscheidbaarheids criterium, dat in 2.1 werd besproken, kunnen we vaststellen dat *geletruidrager* een samenstelling is, samengesteld uit een woordgroep die een nomen modificeert, zie voorbeeld (12), waarin duidelijk gemaakt wordt dat de samenstelling niet opgedeeld kan worden door een modificeerder (dik gedrukt).

- (12) * geletrui **jonge** drager

Samengevat hebben Nederlandse samenstellingen van het type [[AN]N], zoals *geletruidrager* tenminste drie kenmerkende eigenschappen:

1. Productiviteit: de vorming van woorden van het type [[AN]N] is een productief proces in het Nederlands.
2. Klemtoon: het hoofdaccent valt op het nominale deel van het ingebedde deel van de [[AN]N]-samenstelling: *gele**trui**drager*.
3. Inflectie: het adjectief verbuigt, waar het Nederlandse paradigma dit toelaat.

⁷ Met het begrip ‘productiviteit’ wordt bedoeld: de mogelijkheid voor sprekers van een taal om met behulp van een tot het taalsysteem behorend woordvormingsprocédé een in principe niet opsombare reeks nieuwe woorden te vormen.

⁸ De website van Genootschap Onze Taal: <http://www.onzetaal.nl/taaladvies/advies/langaafstandsloper>

⁹ In (11)b worden drie op zichzelf staande linguïstische elementen tot een complex woord gekoppeld. In (8) bleken [trui_N] + [drager_N] samengesteld te kunnen worden tot een samenstelling van het type [NN], maar dat deze samenstelling gemaakt kan worden is niet altijd van toepassing, wat blijkt bij de samenstelling uit (4) *groenestroomcertificaat*. De samenstelling *stroomcertificaat* komt niet voor in het Nederlands. Dit sluit echter niet uit dat het wel een welgevoemd woord kan zijn.

Bij kenmerk twee en drie dient te worden opgemerkt, dat er een onderscheid bestaat tussen samenstellingen van het type [[AN]N] met een verbogen adjectief (Type-II), zoals voorbeeld (11) *geletruidrager* en een onverbogen adjectief (Type-I), zoals (10) *breedbeeldtelevisie*. Dit onderscheid betreft zowel inflectie, als beklemtoning. Deze scriptie beperkt zich echter tot de variant Type-II, met een verbogen adjectief en zal om die reden niet ingaan op Type I.¹⁰

2.3 Inflectie in samenstellingen van het type [[AN]N]

In samenstellingen van het type [[AN]N] is een e-uitgang waar te nemen op het adjectief wanneer het eerste nomen een de-woord is. De vraag is of deze *-e* een inflectie-uitgang is. Het linkerlid van de samenstelling van het type [[AN]N] is een nominale woordgroep die bestaat uit een adjectief dat betrekking heeft op een nomen. In voorbeeld (11) heeft *geel* betrekking op *trui*. Semantisch beschouwd heeft *trui* het predikaat *geel*. Grammaticalisch beschouwd is *geel* attributief gebruikt met betrekking tot *trui* en verbuigt volgens de moderne Nederlandse paradigmata met een uitgang *-e* tot *gele*, zoals in (13).

(13) [Ageel] + [Ntrui_{MALE}] → [NP gele_A trui_N]

Het moderne Nederlandse paradigma, zoals in (14) schrijft voor dat een adjectief dat betrekking heeft op een de-woord, een uitgang *-e* krijgt.

(14) a. nomina met adjectief definiet

	Male	Female	Neuter
Singularis	de goede zaak	de goede locatie	het goede boek
Pluralis	de goede zaken	de goede locaties	de goede boeken

b. nomina met adjectief indefiniet

	Male	Female	Neuter
Singularis	een goede zaak	een goede locatie	een goed boek
Pluralis	goede zaken	goede locaties	goede boeken

We zien in het Nederlandse paradigma bij onbepaald gebruikte het-woorden geen e-uitgang op het adjectief. In alle andere gevallen heeft het adjectief een e-uitgang. Een [[AN]N]-samenstelling met als eerste nomen een het-woord (Neuter) heeft overeenstemmend het paradigma geen e-uitgang, vergelijk (15)a zonder e-uitgang op het adjectief *koud* voor het onzijdige nomen *water* met b. met de e-uitgang op *koud-e* voor het onzijdige nomen *golf*.

(15) a. een/de koud_∅water_{NEUTER}bad_{NEUTER}
 koud-water-bad
 'koudwaterbad'

¹⁰ Voor de verschillende varianten samenstellingen van het type [[AN]N], zie *E-ANS* bij sectie 12/03/02.

- b. een/de koud-e-golf_{FEM}stroom_{MALE}
koude-infl -golf-stroom
'koudegolfstroom'

In het paradigma van het moderne Nederlands bestaat nauwelijks variatie in de uitgangen van adjectieven: de variatie beperkt zich tot e-uitgang of ø-uitgang. Het is daarom moeilijk om met zekerheid vast te stellen of het voorkomen van een e-uitgang duidt op congruentie tussen het adjectief en het eerste nomen, waarmee het een inflectie uitgang zou zijn, of dat we de e-uitgang eerder moeten beschouwen als een tussenklank. Dit zou beter te testen zijn in talen die variatie hebben op de uitgangen van het adjectief, zodat het onderscheid tussen een inflectie-uitgang en een tussen-e zichtbaar is. Het Duits is een taal met meer variatie in het paradigma, op grond van onderscheid in geslacht en naamval. Het Duits onderscheidt drie geslachten en vier naamvallen. De verschillende inflectie-uitgangen die voorkomen op het adjectief zijn: -e, -er, es, -en. Zie de Duitse paradigmata in (16).¹¹

- (16) a. nomina met adjectief definitief

Naamval	Male	Female	Neuter	Plural
Nom.	der gute Mann	die gute Frau	das gute Kind	die guten Leute
Gen.	des guten Mannes	der guten Frau	des guten Kindes	der guten Leute
Dat.	dem guten Mann	der guten Frau	dem guten Kind	der guten Leuten
Acc.	den guten Mann	die gute Frau	das gute Kind	die guten Leute

- (16) b. nomina met adjectief indefinitief

Naamval	Male	Female	Neuter	Plural
Nom.	ein guter Mann	eine gute Frau	ein gutes Kind	gute Leute
Gen.	eines guten Mannes	einer guten Frau	eines guten Kindes	guten Leute
Dat.	einem guten Mann	einer guten Frau	einem guten Kind	guten Leuten
Acc.	einen guten Mann	eine gute Frau	ein gutes Kind	gute Leute

In het Duits komen [[AN]N]-samenstellingen voor, zoals voorbeeld (17).

- (17) ein/der Rote-Bete-Salat
een/de rode-infl bieten-salade
'een/de rode bietensalade'

Het adjectief *rote* congrueert met *Bete* en niet met *Salat*, wat kan worden vastgesteld op basis van betekenis: de bieten zijn rood en niet per se de salade. Deze conclusie wordt vervolgens bevestigd door het geslacht van de twee nomina: *Bete*_{FEM/PLU} *Salat*_{MALE}. Op basis van het Duitse paradigma voor 'nomina met adjectief indefinitief' in (16)b verwachten we een e-uitgang wanneer *rote* op *Bete* betrekking heeft en een er-uitgang als *rote* op *Salat* zou slaan. De samenstelling *Rote-Bete-Salat* staat in een naamvalloze positie, die gelijk is aan de vorm in de positie van nominatiefnaamval; dit is de ongemarkeerde naamval.

¹¹ Duitse paradigmata uit een grammaticaboek van Zambon & Maessen (1991: 102).

Woorden waaraan geen naamval wordt toegekend en dus in de ongemarkeerde vorm staan, zijn bijvoorbeeld trefwoorden in een woordenboek of boektitels. *Bete* is een vrouwelijk nomen dat altijd als meervoud wordt gebruikt en *Salat* is mannelijk. We zien dat voor zowel vrouwelijke als mannelijke nomina geldt, dat het adjectief in nominatiefnaamval een e-uitgang krijgt, behalve voor mannelijke nomina onbepaald gebruikt, want daar schrijft het paradigma een er-uitgang voor. De conjunctie van de woordgroep *rote Bete* is gegeven in (18).

(18)

Naamval	Singularis	Adjectief	Fem./Pluralis
Nom.	eine/die	rote	Bete
Gen.	einer/der	roten	Bete
Dat.	einer/der	roten	Bete
Acc.	eine/die	rote	Bete

De vraag is of het adjectief verbuigt wanneer de woordgroep, ingebed in de [[AN]N]-samenstelling, in verschillende naamvalsposities staat. In (19) is te zien dat dit niet het geval is. We zien achter het adjectief *rot* in alle naamvalsposities de e-uitgang en niet de op basis van (18) verwachte en-uitgang in genitief en datief naamval. Vergelijk (19), waarin de inflectie-uitgangen dik gedrukt zijn weergegeven.

- (19) a. heute im Angebot: **Rote**-Bete-Salat
vandaag in-DAT-de-infl aanbieding: rode-infl -bieten-salade
‘vandaag in de aanbieding: rodebietensalade’
- b. der Geruch des **Rote**-Bete-Salats lag in der Luft
de geur de-GEN rode-infl -bieten-salade lag in de-Dat lucht
‘de geur van rodebietensalade hing in de lucht’
- c. mit dem **Rote**-Bete-Salat
met de-Dat rode-infl -bieten-salade
‘met de rodebietensalade’
- d. für **Rote**-Bete-Salat könnte ich sterben (accusatief)
voor rode-infl -bieten-salade zou kunnen ik sterven
‘voor rodebietensalade zou ik kunnen sterven’

In (19)b is te zien dat het hoofdwoord *Salat*_{MALE} een genitief *s*-uitgang krijgt, wat volgens de verwachting is van het Duitse paradigma voor mannelijke woorden in genitief naamval. Achter het adjectief *Rote* komt geen *-n*, die het Duitse paradigma in genitief en datief naamval zou voorschrijven, wanneer het adjectief in een zin in genitief naamval zou staan. De woordgroep *Rote-Bete* blijft kennelijk in een naamvalloze positie staan, ongeacht in welke naamval de samenstelling gebruikt wordt.¹² Ter controle zien we aan een samenstelling met een mannelijk nomen gevolgd door een onzijdig nomen onbepaald gebruikt, dat het adjectief

¹² Bron voor Rote-Bete-Salat: <http://www.daskochrezept.de/rote-bete/#.UECrILKNack.email>
De voorbeelden (19) in de verschillende naamvallen zijn van Duitse moedertaalsprekers.

een *er*-uitgang heeft, conform de verwachting van het indefiniete paradigma, zie (20).

- (20) *Grüner Salat*_{MALE} *Dressing*_{NEUTER}
groene-NOM -salade-dressing
'groenesaladedressing'

Bij (20) dient opgemerkt te worden dat de samenstelling alleen te vinden is in nominatiefnaamval. In andere naamvalsposities valt het woord uiteen in bijvoorbeeld *Salatdressing für Grüne Salate*.¹³

Samengevat kan men constateren dat in het ingebedde linker woorddeel van Duitse [[AN]N]-samenstellingen congruentie bestaat tussen het adjectief en het nomen. De *e*-uitgang op het adjectief is een inflectie-uitgang. Maar wanneer de nominale woordgroep is ingebed in een [[AN]N]-samenstelling en de samenstelling komt voor in verschillende naamvalsposities op zinsniveau, dan verbuigt het adjectief in de ingebedde woordgroep niet met de naamval mee. Casus heeft geen externe syntactische invloed op de woordinterne structuur van de Duitse samenstelling van het type [[AN]N].

In de introductie werd in voorbeeld (7) de Middelnederlandse [[AN]N]-samenstelling gegeven met een woordgroep als linker woorddeel, waarin wel externe invloed van casus werd waargenomen. Zie (7) hier herhaald in (21).

- (21) a. een/de oudegrawerker (14 e eeuw).
een/de oude+infl bont_{NEUTER} bewerker_{MALE}
'iemand die oud bont bewerkt'
- b. ... dat geoorloofd is den ouden-graeuwerkers ... (15^e eeuw)
.. dat geoorloofd is de+DAT oude+infl bont-bewerker_{PLU}+DAT
'.. dat het (aan) de oudebontbewerker_{PLU} geoorloofd is....'

Het voorbeeld in (21) laat zien dat er een inflectie-uitgang is op het ingebedde adjectief in de [[AN]N]. Opmerkelijk is dat in (21)b de samenstelling in datief naamval een *en*-uitgang op het adjectief *oud* krijgt. Het Middelnederlandse paradigma (zie: bijlage I) bevestigt dat de *en*-uitgang achter het adjectief, voor een onzijdig nomen in datiefnaamval de verwachte uitgang is. De woordvorming wordt gemanipuleerd door casus, waarvan het Lexicon of Linguistics bevestigt dat dit een grammaticaal kenmerk is uit het domein van de syntaxis.¹⁴ Hieruit volgt dat voorbeeld (21) een eerste indicatie geeft van de antwoorden op de onderzoeksvragen, die hieronder worden herhaald:

1. Als er samenstellingen van het type [[AN]N] voorkomen in het Middelnederlands of in het Vroegnieuwlands tot 1700, is er dan inflectie waar te nemen op het adjectief?
2. Als er inflectie waar te nemen is in de [[AN]N]-samenstellingen, wat is dan de aard van de inflectie?
3. Hoe wordt de inflectie binnen de [[AN]N]-samenstellingen beïnvloed door casus?

¹³ Bron voor variante van *Grüner Salat Dressing* :
<http://www.kochbar.de/rezepte/grüner-salat-dressing.html>

¹⁴ Lexicon of Linguistics is een online taalkundig woordenboek.

De voorlopige antwoorden op de onderzoeksvragen zijn als volgt:

- ad (1) er is inflectie op het ingebedde adjectief;
- ad (2) er zijn verschillende uitgangen op het adjectief mogelijk, namelijk een e-uitgang en een en-uitgang;
- ad (3) casus is van invloed is op de woordinterne structuur van de [[AN]N], wat blijkt uit de verbuiging van de uitgang op het adjectief door casus.

In hoofdstuk 3 volgt een verslag van het onderzoek naar samenstellingen van het type [[AN]N] uit het Middelnederlands en het Vroegnieuwlands uit de 16^e en 17^e eeuw, op basis van voornoemde onderzoeksvragen.

3 Onderzoek naar [[AN]N]s uit het Middelnederlands en het Vroegnieuwlands uit de 16^e en 17^e eeuw

Dit hoofdstuk bestaat uit een bespreking van het onderzoek opgedeeld in drie secties. In sectie 3.1 worden de bronnen bij dit onderzoek besproken. Hierin komt ook de problematiek omtrent de bronnen aan bod. In Sectie 3.2 volgt een bespreking van de onderzoeksmethode en worden de criteria op de data bepaald. In 3.3 worden de onderzoeksresultaten besproken: de observaties worden uiteengezet en in verschillende categorieën ingedeeld met het doel generalisaties af te leiden uit de data.

3.1 De bronnen

Woorden van het type [[AN]N] komen slechts in beperkte mate in woordenboeken voor, omdat het gaat om een productief proces. Een reden waarom [[AN]N]s moeilijk te vinden zijn in tekstcorpora is dat het een tamelijk specifieke constructie is en dus niet hoogfrequent.

In eerste instantie heb ik naar plantennamenlijsten gekeken. Dit is een geschikte bron, omdat plantennamen veelal met adjectieven beschrijven hoe de plant (het nomen) eruit ziet: denk bijvoorbeeld aan de denkbeeldige plantennaam 'geleknopjesplant', een plant met gele knopjes. Het voordeel is dat het bij planten relatief eenvoudig aantoonbaar gemaakt kan worden dat bijvoorbeeld *Rozestreepzaad* plantenzaad is met roze strepen en niet roze plantenzaad met strepen in een willekeurige andere kleur. Kortom, de bereiksrelaties kunnen worden afgeleid uit de manier waarop de plant eruit ziet. Het *Crujideboeck* (1554) van Rembert Dodoens (Rembertus Dodonaeus), een werk met meer dan duizend plantennamen online te raadplegen via scans van het werk uit de 16^e eeuw, lijkt in eerste instantie een geschikte bron.¹⁵ Eveneens geschikt lijkt de eerste tuincatalogus van de Utrechtse Hortus die Henricus Regius (Hendrik de Roy) publiceerde, *Hortus Academicus Ultraiectinus* (1650). Dit is een opsomming van 678 namen van planten, die voor een groot deel nog altijd in de Hortus groeien. Toch blijken plantennamenlijsten onbruikbaar voor

¹⁵ Het *Crujideboeck* van Rembert Dodoens (1554) is door het Max Planck Institut für Züchtungsforschung in Keulen gescand en is online te raadplegen.

dit onderzoek, omdat ze voor de aanduiding van bijvoorbeeld *wittepeperkruid* de woordgroep *witte peper* geven, en ook het nomen *cruydt* 'kruid', maar niet in de samengestelde vorm van [[AN]N]. Er komen driedelige samenstellingen in voor, maar slechts van het type [A[NN]], zoals bijvoorbeeld *Rootmelizoencruydt*: melizoenkruid met een rode kleur.¹⁶

Verder is de Geïntegreerde Taalbank (GTB) van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL) als digitale bron gebruikt. Deze bron bevat verschillende tekstbestanden, waaronder overigens ook het bovengenoemde *Cruydeboeck*. De digitale woordenboeken, die werden geraadpleegd via de GTB zijn:

- *Vroegmiddelnederlands Woordenboek* ([VMNW](#)) 1200-1300
- *Middelnederlandsch Woordenboek* ([MNW](#)) 1250-1550
- *Woordenboek der Nederlandsche Taal* ([WNT](#)) 1500-1976

Het *Vroegmiddelnederlands* woordenboek bevat materiaal dat grotendeels afkomstig is uit het Corpus van Middelnederlandse teksten, aangevuld met ander 13^e eeuws materiaal.¹⁷ Het *Middelnederlandsch Woordenboek* bevat het materiaal van het *Corpus Gysseling* en van *Cd-rom Middelnederlands*. Een voordeel van deze bron is dat er niet alleen trefwoorden te vinden zijn, maar ook woorden in citaten, die voor dit onderzoek van groot belang zijn, omdat er vooral gezocht wordt op [[AN]N]s in verschillende naamvalsposities. Aangezien nog geen standaardtaal bestond tot het einde van de 17^e eeuw, komen de trefwoorden voor in verschillende ongelokaliseerde dialecten, wat voor het onderzoek tot gevolg heeft dat verschillende varianten van een trefwoord zullen worden opgenomen in de lijst met data.

Het gebruik van de GTB kent verschillende nadelen. Ten eerste is de status van de trefwoorden niet altijd duidelijk. In de informatie bij de woordenboeken laat INL weten dat alle trefwoorden zijn gespeld in gereconstrueerd, "genormaliseerd" Nederlands, zodat de gebruiker er bijvoorbeeld rekening mee moet houden bij de *K* te zoeken wanneer iets in het Middelnederlands met *C* geschreven werd, maar als *K* werd uitgesproken. Aan ieder lemma is een trefwoord in de moderne spelling gevoegd. De verwachting is dat de zoekopdracht in modern Nederlands kan worden gegeven, om terecht te komen bij alle oude spelwijzen, maar dit is niet het geval. Bij het invoeren van

¹⁶ 'Dit cruuydt mach in Nederduytsch Roercruuydt genoemt wesen, oft beter *Rootmelizoencruuydt*, om dattet seer ghepresen wort om het Rootmelizoen te ghenesen.' Uit: *Cruuydt-Boeck volgens sijne laetste verbeteringe Met Biivoegsels achter elck Capittel, uut verscheyden Cruuydtbeschrijvers* van R. Dodonaeus (1608).

¹⁷ Het VMNW is gebaseerd op een gesloten corpus van Vroegmiddelnederlands tekstmateriaal. De Vroegmiddelnederlandse periode loopt van ca. 1200 tot en met 1300 en beslaat als zodanig de gehele dertiende eeuw. Het grootste gedeelte van het materiaal stamt uit het Corpus van Middelnederlandse teksten (tot en met het jaar 1300) dat tussen 1977 en 1988 werd uitgegeven door dr. Maurits Gysseling. Hieraan werd toegevoegd het 13e-eeuwse materiaal uit de navolgende edities: Het oudste goederenregister van Oudenbiezen, ed. J. Buntinx en M. Gysseling; het Luikse diatessaron, ed. C.C. de Bruin; het Glossarium Bernense, ed. L. De Man en P.G.J. van Sterkenburg; de schepenbrief van Antwerpen uit 1285, ed. H. Vangassen; het zgn. Landrecht van Grimberghen, ed. E.M. Meijers; het zgn. Antwerps Obituarium, naar het typoscript van dr. M. Gysseling; zeven Brugse oorkonden uit de jaren 1270-1299 en een Aardenburgse oorkonde uit 1293, ed. H. Rombaut, M. Leroy en G. Declercq en een oorkonde uit Brugge van 1282, ed. F. Wilhelm. Dit totale corpus bevat ca. 1.600.000 woordvormen.

bijvoorbeeld het woord *oud* verschijnt een keuzemenu met varianten van *oud* uit verschillende woordenboeken en op diverse spelwijzen. Bij de keuze uit het *WNT* voor bijvoorbeeld *oud* worden de dialectologische verschillen aangeduid en er verschijnt een lijst met mogelijke samenstellingen met het bijvoeglijk naamwoord *oud*. Een van de mogelijke [[AN]N]-samenstellingen volgens deze lijst is *oude-voddenkooper*. De spelling is van dit trefwoord is duidelijk niet gereconstrueerd in modern Nederlands, maar van wanneer deze spelling wel dateert wordt niet duidelijk gemaakt. *Oude-voddenkooper* is verder nergens terug te vinden als citaat, of als origineel trefwoord. De vraag wat de status van dit trefwoord is, blijft onbeantwoord.

Een tweede bezwaar betreft de manier van zoeken. Het is niet mogelijk om een zoekopdracht te geven voor een bepaald type woord, zoals bijvoorbeeld een [[AN]N]-samenstelling. Evenmin bestaat de mogelijkheid om opdracht te geven te zoeken naar alle woorden in de opgenomen woordenboeken die beginnen met het adjectief *oud* of *oude*. Een samenstelling die niet aaneengeschreven wordt of met een tussenstreepje is slechts bij toeval te vinden, zoals bijvoorbeeld *oude cleetstoppre*.

Ten derde blijken de verschillende zoekfilters van de website niet met elkaar te zijn geïntegreerd. Sommige trefwoorden zijn wel vindbaar via het zoekfilter 'woord in citaat', maar niet via 'origineel trefwoord'. Het gevolg daarvan is dat een zoekopdracht op de vijf zoekniveaus, die in sectie 3.2 over de onderzoeksmethodologie aan de orde komen, moet worden ingevoerd, voor een optimale vindkans. Bijvoorbeeld het woord *oudegrauwerker* is wel te vinden onder het kopje 'Origineel trefwoord', maar niet onder 'Woord in citaat', waar wel het woord *oude-grauwerckers* te vinden is, dat niet toegankelijk is onder 'Origineel trefwoord'. Ook wanneer men bij een 'Origineel trefwoord' aanklikt dat alle subbetekenissen en citaten afgebeeld moeten worden, is het niet mogelijk om dezelfde woorden te vinden als onder 'Woord in citaat'.

3.2 De onderzoeksmethodologie en de toegepaste onderzoekscriteria

3.2.1 De methodologie

Om voor dit onderzoek relevante data te zoeken, wordt een adjectief in de GTB ingevoerd op verschillende spelwijzen, gevolgd door wel of geen streepje (in sectie 3.2.2.1 geef ik aan welke adjectieven ik heb bekeken). In de zoekmachine van de GTB verschijnen hierop als zoekresultaat alle in het bestand voorkomende woorden die beginnen met dit ingegeven adjectief (op de ingevoerde wijze gespeld) op het beeldscherm. Daaruit moeten vervolgens handmatig de [[AN]N]s gefilterd worden. Daarna worden deze gefilterde [[AN]N]s nogmaals ingevoerd in de GTB op vijf verschillende zoekniveaus, namelijk als 'Modern trefwoord', 'Origineel trefwoord', 'Woord in betekenis', 'Woord in citaat' en 'Woord in artikel'. Op deze wijze worden niet alleen alle verschillende schrijfwijzen getraceerd, maar ook de citaten waarin de samenstellingen voorkomen, mogelijk in verschillende naamvalsposities.

De gefilterde zoekresultaten worden vervolgens in een excelbestand geplaatst voorzien van de volgende taalkundige informatie: het woordgeslacht van de nomina, welke inflectie-uitgang het adjectief heeft, is het ja of nee de

verwachte inflectie-uitgang op het adjectief op basis van het relevante paradigma, de casuspositie waarin de samenstelling staat en welke tussenklank er tussen de nomina staat.

3.2.2 De onderzoekscriteria

Om tot een zo zuiver mogelijk gefilterd zoekresultaat te komen van [[AN]N]s, worden criteria voor de begrippen 'adjectief' en 'nomen' gehanteerd. Het begrip 'adjectief' wordt in sectie 3.2.2.1 aan de hand van criteria onderworpen aan een toets. In sectie 3.2.2.2 wordt nader beschreven hoe in dit onderzoek het begrip 'nomen' wordt gedefinieerd.

3.2.2.1 Criteria voor het begrip 'adjectief'

De navolgende zes criteria, zie De Belder (De Belder 2011: 124-128) bepalen het uitgangspunt van dit onderzoek voor de definiëring van het begrip adjectief.¹⁸ Hieronder volgt bij ieder criterium een voorbeeld.

1. Het adjectief (bijvoorbeeld: *oude*) kan worden gemodificeerd door modificeerders (dik gedrukt) van graad .

(22) de/een **zeer** oude vrouw

2. Het adjectief heeft inflectie, die voldoet aan de verwachtingen van de paradigmata van het Nederlands. In voorbeeld (23)a verschijnt daarom een *e*-uitgang achter het adjectief, wat te verwachten is bij de-woorden zowel bepaald als onbepaald gebruikt. Maar in voorbeeld (23)b ontbreekt deze *-e*, omdat dit adjectief betrekking heeft op een het-woord.

(23) a. een/de **witte** ballon
b. een **wit** boek

3. Adjectieven kunnen aan andere adjectieven voorafgaan, ze kunnen erop volgen en ze kunnen tussen andere adjectieven geplaatst worden. Dit wordt gedemonstreerd in (24). Het adjectief wordt hier attributief gebruikt.

(24) a. de **arme** lieve kleine kinderen
b. de lieve kleine **arme** kinderen
c. de lieve **arme** kleine kinderen

¹⁸ Naast deze zes criteria zijn meer criteria denkbaar en noodzakelijk om tot een allesomvattende definitie van zuiver adjectief te komen. Bijvoorbeeld: *zout* is zowel een adjectief als een nomen. Toch lijkt dit woord de toets van de zes criteria te doorstaan. *Zilver*, eveneens een adjectief en nomen daarentegen, komt niet door de test, want bij de criteria 1. en 6. zou de zin met *zilver* als adjectief onwelgevoemd zijn.

Het adjectief kan ook predicatief gebruikt worden zoals (24)d laat zien.

(24) d. de lieve kleine kinderen zijn **arm**

4. Het adjectief kan worden gebruikt samen met andere adjectieven van dezelfde categorie, al dan niet gecombineerd met additieven zoals 'en', wat wordt geïllustreerd in (25).

(25) Het brood is **zoet en droog**.

5. Adjectieven kunnen niet gecoördineerd worden met quantificeerders. Dit is te zien aan de onwelgevormdheid van (26).

(26) ***Alle en wilde** honden zijn vals.

6. Ten slotte kunnen adjectieven voorkomen als comparatief (27) en als superlatief (28).

(27) Deze schoensmeer is **roder** dan die andere.

(28) Die tekeningen zijn het **oudst**.

De [[AN]N]-data die in dit onderzoek worden bestudeerd hebben een adjectief dat aan alle bovengenoemde zes criteria voldoet. De adjectieven die in aanmerking komen voor het onderzoek zijn: *oud, nieuw, rood, wit, zwart, recht, droog, wild, arm en goed*.

3.2.2.2 Criteria voor het begrip 'nomen'

Voor de aanduiding van het begrip 'nomen' hanteert dit onderzoek de karakterisering van substantieven uit de digitale *Algemene Nederlandse Spraakkunst (ANS)*, waaruit de volgende citaten in tekstblok (29) zijn overgenomen.¹⁹

(29)

Het substantief is het gemakkelijkst syntactisch te karakteriseren. Een substantief kan met een voorafgaand *die* of *dat* gecombineerd worden (*die man, dat huis*). Het treedt op als (kern van een) naamwoordelijke constituent en kan zodoende alleen of in combinatie met een of meer andere elementen (bijv. *die man, de man die daar loopt, het nog steeds niet verkochte huis van mijn ouders*) onder meer fungeren als zinsdeel. Voorbeelden van dit gebruik als zinsdeel zijn:

- (1) Liefde is blind. (onderwerp)
(2) Dit lijkt wel beton. (naamwoordelijk deel van het gezegde)
(3) Ik zie vogels. (lijdend voorwerp)

¹⁹ Voor details over de morfologische en syntactische indeling kan de *E-ANS* worden geraadpleegd via: <http://ans.ruhosting.nl/e-ans/index.html>

- (4) We geven Jan eigenlijk nooit wat. (meewerkend voorwerp)
(5) Jaren heb ik daar gewoond. (bijwoordelijke bepaling)

Morfologisch kenmerken substantieven zich doordat ze, afgezien van een aantal uitzonderingen, een meervoudsuitgang kunnen aannemen, bijvoorbeeld: *mannen, huizen, (Hij heeft al verschillende) liefdes (achter de rug), vogels, (Er zijn hier twee) Jannen, jaren*. In bepaalde gevallen kunnen van substantieven genitieven op -s gevormd worden: *Jans (fiets), (de heer des) huizes*.

Verder komen van en met substantieven in ruime mate afleidingen en samenstellingen voor: *mannetje, hoofdman, manmoedig; huisje, ziekenhuis, huisdeur*

De nomina in de samenstellingen die onderdeel uitmaken van de data, worden getoetst volgens de bovenstaande morfologische en syntactische kenmerken.

3.3 De onderzoeksresultaten

In deze sectie wordt uiteengezet hoe de onderzoeksresultaten zijn vastgelegd in een bestand en hoe dit bestand gelezen kan worden. In 3.3.1 worden algemene observaties van de [[AN]N]-data besproken en in 3.3.2 zal ik de data in detail bespreken en de observaties erbij indelen in categorieën.

De onderzoeksresultaten, de [[AN]N]s, zijn ondergebracht in een excelbestand (zie: Bijlage III). Het excelbestand is als volgt ingedeeld:

- kolom 'vorm': dit is de [[AN]N]-samenstelling zoals deze werd aangetroffen in de database van de Geïntegreerde Taalbank, met eventuele toevoeging van een deel van het citaat waarin de samenstelling voorkomt, om duidelijk te maken in welke naamval de samenstelling staat;
- kolom 'jaartal': hierin staat het jaartal van tekst waaruit de samenstelling afkomstig is. Wanneer de precieze datering onbekend is, geeft de Geïntegreerde Taalbank met twee jaartallen de herkomstperiode aan;
- kolom 'eeuw': de eeuw waarin de tekst werd geschreven waarin de [[AN]N] voorkomt;
- kolom 'N1': in deze kolom staat het woordgeslacht van het eerste nomen in de [[AN]N]-samenstelling;
- kolom 'N2': hier staat het woordgeslacht van het tweede nomen in de [[AN]N];
- kolom 'X op A': in deze kolom staat welke uitgang (X) het adjectief (A) heeft;
- kolom 'casuspositie?': dit is de naamval waarin de [[AN]N]-samenstelling staat;
- kolom 'XopA = uitgang?': in deze kolom staat of ja of nee de (op basis van het relevante paradigma) verwachte uitgang (X) op het adjectief (A) is;
- kolom 'tussenklank': hierin staat welke tussenklank er is tussen de twee nomina in de [[AN]N];

- kolom ‘opmerkingen’: in deze kolom suggereer ik hoe een onverwachte uitgang had moeten luiden volgens de verwachting dat de ingebedde woordgroep altijd verbuigt door casus en doe ik andere relevante suggesties bij de data;
- kolom ‘context’: deze laatste kolom bevat citaten waarin de data staan, waaruit veelal de naamvalspositie van de [[AN]N] is op te maken.

Ik ben voor het interpreteren van de uitgangen van het paradigma voor Middelnederlandse inflectie uitgegaan van Van der Wal & Mooijaart (2008), zie daarvoor Bijlage I. Voor de paradigmata van het Vroegnieuw-nederlands ben ik eveneens uitgegaan van Van der Wal & Mooijaart (2008), maar voor de aanvulling van de indefiniete vorm heb ik mij gehouden aan het paradigma van Moonen (1706) en *Twe-spraack vande Nederduitsche letterkunst* (1584), zie daarvoor: Bijlage II.

De observaties van de [[AN]N]-data worden in sectie 3.3.1 besproken, waarin ik eerst geef ik aan wat de algemene vondsten zijn. Daarna zal ik de observaties bij de data indelen in zes categorieën (a. tot f.) op basis van de aard van de inflectie die de [[AN]N] laat zien.

3.3.1 Algemene observaties [[AN]N]-data

Er zijn 64 samenstellingen van het type [[AN]N] opgenomen in het excelbestand. De oudste [[AN]N] dateert van 1295 en tot 1700 werden [[AN]N]s gevonden, als volgt over de eeuwen verdeeld:

- 13^e eeuw: 1 [[AN]N]-samenstelling
- 14^e eeuw: 21 [[AN]N]-samenstellingen
- 15^e eeuw: 8 [[AN]N]-samenstellingen
- 16^e eeuw: 8 [[AN]N]-samenstellingen
- 17^e eeuw: 26 [[AN]N]-samenstellingen

In het Middelnederlands en in de 16^e en 17^e eeuw hebben [[AN]N]-samenstellingen verschillende vormen: met of zonder spatie of streepje tussen het adjectief en het eerste nomen, met of zonder e-uitgang op het adjectief. Sommige samenstellingen komen in vier eeuwen voor in verschillende vormen, zoals de samenstelling met de betekenis ‘(ver)koper van oude kleren’:

1. outcleetcopers	1302
2. oude-cledercoopere	1399
3. oudecledercooper	1399
4. oudecleedercoopers	1467-1480
5. oudecleercooperen	1545
6. oudecleercoopers	1563 en 1582
7. oudeklee-kooper	1620
8. ouklee-kooper	1644
9. out-klee-verkoopers	1658

In het rijtje ‘oudekleren(ver)kopers’ zien we twee opmerkelijke verschillen: (i) we zien dat de e-uitgang op het adjectief niet direct samenhangt met de tijd waarin de samenstelling voorkomt, aangezien zowel (1) uit de dertiende eeuw, als (8) en (9) uit de zeventiende eeuw geen e-uitgang hebben. Het valt eveneens op (ii) dat in de oudste variant (1) het eerste nomen (N1) een enkelvoudige vorm is, namelijk *cleet*_{NEUTER}, terwijl we in alle andere varianten een meervoudsvorm zien: *cleder*, *cleer*, *kleer*. Wanneer we kijken naar het excelbestand in zijn geheel dan lijkt er een tendens te bestaan van een groeiende voorkeur voor een meervoudig N1 vanaf de 14^e tot de 17^e eeuw. We zien dat de data een enkelvoudig N1 hebben tot halverwege de 14^e eeuw, overwegend een meervoudig N1 vanaf halverwege de 17^e eeuw en in de tussenliggende periode zien we een afwisselend beeld.

Voor alle data geldt dat het eerste nomen een generiek woord is en dat 60% een eerste nomen in meervoudsvorm heeft en 40% een enkelvoudig eerste nomen. Van de samenstellingen met een enkelvoudig eerste nomen heeft 62% een onzijdig eerste nomen.

Voorts valt op dat 80% van de adjectieven in de ingebedde woordgroep een uitgang heeft, waarvan 85% een e-uitgang is. De e-uitgang is de te verwachten uitgang op basis van de relevante paradigmata, voor alle onderzoeksresultaten die in accusatief- of nominatiefnaamval staan.

3.3.2 Observaties [[AN]N]-data ingedeeld in zes categorieën

Bij de bestudering van de onderzoeksresultaten onderscheid ik zes categorieën observaties, a. tot f., op basis van inflectiekenmerken van de data.

- a. Er zijn [[AN]N]-samenstellingen die laten zien dat er congruentie is tussen het adjectief met het eerste nomen en niet met het tweede nomen, zie (30).

(30) Dit moet onder de beuselingen ende voor **eene ijdelen oudevrouwencclapp** gehouden worden”, dodon. 834 b [ed. 1608]
een+ACC ijdele+infl oude+infl-vrouwen_{PLU}**clapp**_{Male}
 ‘een ijdele kletspraat door oude vrouwen’

Het voorzetsel *voor* regeert in deze zin accusatief naamval. Aan *ijdelen* is af te lezen dat het met het mannelijke *clapp* congrueert. *Oude* congrueert met het meervoudige *vrouwen* en niet met *clapp*, want dan had het *ouden* moeten zijn, volgens het Vroegnieuw nederlandse paradigma.

- b. We zien voorbeelden van [[AN]N]s in verschillende casusposities waarbij de congruentie op het adjectief mee lijkt te verbuigen met de casus van de gehele samenstelling, zie (31). Hier congrueert *nieuwe* met *graeu* en wordt de nominale woordgroep niet [*nieuwe-graeu*], maar [*nieuwen-graeu*].

- (31) Dat wel gheoorlooft den ouden-graeuweerkers te
coopene jeghen **den nieuwen-graeuweerkers** van Brugghe, 15^e
eeuw
..... **de(n)+ACC? nieuwen+infl- graeu**_{NEUTER} **weerkers**_{MALE}
'de bewerkers van nieuw bont'

Het voorzetsel *jeghen* regeert (voornamelijk) accusatief naamval, waaruit men kan opmaken dat *nieuwen* congrueert met het onzijdige *grau* en niet met het meervoudige *weerkers*, omdat in dat geval *nieuwe* te verwachten was, volgens het Middelnederlandse paradigma. We zien aan de *en*-uitgang op *nieuw-en* dat de accusatiefnaamval waarin de hele nominale frase staat invloed heeft op de verbuiging in de ingebedde woordgroep. Evenwel dient opgemerkt dat de lidwoorden in beide voorbeelden (30) en (31) niet volgens de paradigmata verbuigen.²⁰

- c. De ingebedde woordgroep reageert niet altijd op de naamvalspositie van de [[AN]N]-samenstelling en lijkt de nominatiefnaamval te krijgen, zie (32).
(32) daer sanders **doude cleetstoppre** huus vp staet [1295]
..... **de-oude+infl cleetstoppre**
'de versteller van oude kleren'

De samenstelling *doude cleetstoppre* lijkt in genitief naamval te staan, maar de woordgroep *doude cleet* verbuigt niet mee en blijft in een ongemarkeerde naamvalspositie: de e-uitgang op het adjectief, hoewel voor de genitiefnaamval *des ouds cleetsstoppres* de verwachting is. Overigens heeft het hoofdnomen *stoppre* evenmin een genitiefuitgang, want die had *stoppers* moeten zijn.

In (33) zien wij eveneens de nominatiefuitgang op het adjectief, hoewel deze samenstelling datiefnaamval heeft, aangezien *met* datief regeert.

- (33) Of hy weetse met de **Wilde boeren salf** wel te ghenesen [c. 1620].
met+DAT de **wilde+infl -boeren**_{PLU} **-salf**_{FEM}
'met de wildeboerenzalf'

De observaties a. en c. laten zien dat de interne woordstructuur van de [[AN]N] geen externe invloed toelaat van casus, omdat de inflectie van het adjectief in de nominatief verschijnt terwijl de naamvalspositie niet-nominatief is.

- d. Sommige [[AN]N]s hebben wel een inflectie-uitgang, maar deze lijkt niet correct te zijn, zie (34).
(34) ter zwarter-ledertauwers [1336-1349]
ter+DAT **zwarter+infl-leder**_{NEUTER} **tauwers**_{PLU}
'bij de bewerkers van zwart leer'

²⁰ In voorbeeld (31) lijkt het lidwoord *den* een datiefnaamval te suggereren en in voorbeeld (30) duidt *eene* op accusatief naamval bij een vrouwelijk woord, terwijl *clapp* een mannelijk woord is.

Leder is een onzijdig woord en omdat *te* datief regeert, verwachten we op basis van het Middelnederlandse paradigma *ten zwarten ledertauwers*. Merk op dat *ter* evenmin met de meervoudsvorm *tauwers* kan congrueren, omdat bij datief meervoud *ten* de verwachting is: *ter* verwijst naar een vrouwelijk woord, maar *leder* komt in het *Middelnederlands Woordenboek* niet voor als vrouwelijke variant.

Op basis van de verschillende uitgangen in a.- d. is te zien dat het patroon van inflectie op het adjectief niet constant is in de onderzochte taalfases.

- e. Er zijn Middelnederlandse samenstellingen die geen uitgang hebben op het adjectief, zie (35), hoewel het Middelnederlandse paradigma geen \emptyset -uitgang registreert in de reeksen met eigenschappen van het adjectief.

(35) ende negheen **houdysercoopere** en maecht decken, hijne moet lecghen up sinen stal (a. 1360)
..... 'inkoper van oud ijzer'

Houdysercoopere lijkt in bovenstaande zin een nominatiefvorm te zijn. Het geslacht van *yser* is onzijdig en op basis van het Middelnederlandse paradigma verwachten we *houde(+infl)ysercoopere*. We zien dus geen inflectie op het adjectief.

Recht-hoecx-zyden (betekenis: rechthoekszijde) heeft evenmin een e-uitgang op het adjectief. *Rechthoec* lijkt geen woordgroep te zijn, maar een bestaande, versteende samenstelling, wat blijkt uit een citaat uit een tekst van Stevin (1608), weergegeven in (36).

(36) *Schilhovck is t'verschil tusschen een ghestelden houck ende den rechthouck, Stevin, [1608].*
..... de rechthoek

Het citaat waaruit (36) afkomstig is, laat zien dat *Rechthouck* de naam is voor een bepaald meetkundig concept, terwijl *ghestelden houck* (gestelde hoek) kennelijk geen versteende samenstelling is, maar een woordgroep. Het lijkt daarom niet zinvol om verder te zoeken naar een andere, onderliggende verklaring voor het ontbreken van de e-uitgang op het adjectief *recht*.

Een andere samenstelling uit deze categorie is *wilt-zwijnevleesch* (1670) met de betekenis: vlees van een wild zwijn. Op basis van de relevante paradigmata (Bijlage I en II) bestaat er geen verwachting voor een \emptyset -uitgang op het adjectief voor een nomen in meervoudsvorm, in welke naamval dan ook. Wanneer ik ervan vanuit ga dat er in principe wel sprake is van inflectie op het adjectief, maar dat deze niet zichtbaar is, dan is mogelijk de e-apocope een verklaring, een klankwet die in de 17^e eeuw geleidelijk meer werd geconstateerd.²¹ Voor *oudhissercoopere* [1302]

²¹ De uitspraak van een substantief of werkwoordsvorm die eindigt op een -e, wordt verkort door deze -e niet uit te spreken: *Ik zeg* in plaats van *ik zegge* (Van der Wal & Van Bree, 2008: 212).

(inkoper van oud ijzer) kan de e-apocope geen verklaring zijn, omdat deze taalvariatie niet beschreven wordt voor de periode die voorafgaat aan de 17^e eeuw. Bij *houdhisercoopere* is de verklaring voor het ontbreken van de uitgang mogelijk klinkerreductie, die een glottisslag zou vermijden die ontstaat door de botsing van de sjwa in *oude* met de *i* van *iser*.

Een andere mogelijke verklaring voor het ontbreken van inflectie is dat [[AN]N]s zoals *houdhisercoopere* onder te brengen zijn in de soort [[AN]N]-samenstellingen van Type I, die in sectie 2.2 aan de orde kwam. In dat geval is het uitgangspunt dat er geen e-uitgang te zien is op het adjectief, omdat er geen inflectie-uitgang is.

- f. Bij verschillende data bestaan varianten met en zonder inflectie-uitgang, vergelijk (37).

(37)

(i) root coolblat [1351] 'rodekoolblad'	- rode-coolbladren [1351] 'rodekoolbladeren'
(ii) swartlindertouwer [1336] 'zwartleerbewerker'	- zwarte-leertouwers [1562-1592] 'zwartleerbewerker'
(iii) oukleerkooper [1644] 'inkoper van oude kleren'	- oudecleercooper [1563] 'inkoper van oude kleren'
(iv) outscoemaker [1484] 'versteller van oude schoenen'	- oude-schoenmakers [1656] 'versteller van oude schoenen'
(v) witledertouwer [1337-1382] 'bewerker van wit leer'	- van den witten-ledertauwers [1461] 'bewerker van wit leer'

We zien dat varianten met en zonder e-uitgang naast elkaar voorkomen in dezelfde periode, zoals root coolblat en rode-cool-bladeren, maar ook dat beide varianten over de gehele onderzoeksperiode verspreid werden gebruikt. Op basis van het paradigma van het Middelnederlands is er geen verklaring voor de ø-uitgang op het adjectief. Het paradigma voor het Vroegnieuw-nederlands daarentegen registreert de mogelijkheid voor de ø-uitgang op het adjectief bij enkelvoudige mannelijke woorden onbepaald gebruikt, in nominatief of accusatief naamval en bij onzijdige woorden nominatief en accusatief bepaald en onbepaald.

4 Conclusies

Ten slotte verbind ik mijn observaties aan de drie onderzoeksvragen, die in sectie 1.1 als volgt werden geformuleerd:

1. Als er samenstellingen van het type [[AN]N] voorkomen in het Middelnederlands of in het Vroegnieuw-nederlands tot 1700, is er dan inflectie waar te nemen op het adjectief?
2. Als er inflectie waar te nemen is in de [[AN]N]-samenstellingen, wat is dan de aard van de inflectie?
3. Hoe wordt de inflectie binnen de [[AN]N]-samenstellingen beïnvloed door casus?

In antwoord op de eerste vraag constateer ik dat samenstellingen van het type [[AN]N] in het Middelnederlands en het Vroegnieuwlands voorkwamen. We zien dat er congruentie is tussen het adjectief en het eerste nomen en dat de e-uitgang op het adjectief een inflectie-uitgang is, op basis van de betekenis van de samenstelling en het woordgeslacht van het eerste nomen.

De aard van de inflectie, refererend aan de tweede onderzoeksvraag, is in de meeste onderzoeksresultaten een e-uitgang die erop wijst dat de samenstelling in de nominatief of accusatief staat. De [[AN]N]s met een e-uitgang op het adjectief die in een andere naamval staan, hebben de vorm van de ongemarkeerde naamval. Een aantal [[AN]N]s heeft een er- of en-uitgang op het adjectief, wat eveneens de congruentie tussen adjectief en N1 bevestigt, maar ook laat zien dat casus van invloed is op de interne woordstructuur.

De derde onderzoeksvraag levert de meest opmerkelijke resultaten op: de interne woordstructuur kan gemanipuleerd worden door casus, zoals de [[AN]N]s laten zien die een er- of en-uitgang op het adjectief hebben wanneer zij in accusatief of datief staan, maar een e-uitgang wanneer ze in nominatiefnaamval staan of in naamvalloze positie. Dat betekent dat de [AN]-woordgroep een nominale frase is die ontvankelijk is voor externe syntactische invloed, namelijk casus, ondanks zijn plaats binnen een [[AN]N]-samenstelling.

Een stringente opvatting van de LIH, die syntactische invloed op de woordvorming uitsluit en woorden beschrijft als 'atomisch', kan met de kennis van de aangetoonde congruentie en inflectie bij de woordvorming van [[AN]N]-samenstellingen geen stand houden. De Middelnederlandse en 16^e- en 17^e-eeuwse [[AN]N]-samenstellingen laten zien dat er externe syntactische invloed bestaat door casus, waardoor de vorm van de samenstelling verandert, nadat deze in de zinsstructuur is geplaatst. De LIH kan daarom geen lineair model zijn, waarin de output van de morfologie de input van de syntaxis is. Een zwakke versie van de LIH, waarbij de syntaxis de woordinterne structuur wel kan zien, maar niet kan manipuleren, lijkt eveneens moeilijk te verdedigen, aangezien verschillende [[AN]N]s uit de onderzochte taalfases aantonen dat casus de woordinterne structuur manipuleert. Verder diachroon onderzoek kan mogelijk meer data opleveren die externe syntactische invloed van casus laten zien. Wellicht kunnen op basis van een groter databestand van [[AN]N]s uit taalperiodes van het Nederlands waarin naamval zichtbaar werd gebruikt, meer generalisaties gemaakt worden over de interactie tussen de morfologie en syntaxis bij de woordvorming van samenstellingen van het type [[AN]N].

Een opvallende observatie in het onderzoek naar Middelnederlandse en 16^e- en 17^e-eeuwse [[AN]N]s die eveneens nader onderzoek behoeft, betreft de aard van het eerste nomen in de samenstelling, die aan de eigenschap lijkt te moeten voldoen een generiek nomen te zijn, of in hoge mate niet-referentieel dient te zijn. Naast diachroon onderzoek zou vervolgonderzoek in de vorm van questionnaires naar intuïties over moderne [[AN]N]s daarover meer informatie kunnen geven.

Bijlage I Paradigmata Middelnederlands

Zelfstandige naamwoorden definitief

M.sg			Sterk	Zwak
Nom	Die/de/d-/t-	Goede	Worm	Cnape
Gen	Dies/des/-s	Goets	Worm(e)s	Cnapien
Dat	Dien/den/-ten	Goeden	Worm(e)	Cnape(n)
acc	Dien/den/-ten	Goeden	Worm	Cnape

F.sg			Sterk	Zwak
Nom	Die	Goede	Gift	Siele
Gen	Dier/der/-ter	Goeder(e)	Gift(e)	Siele(n)
Dat	Dier/der/-ter	Goeder(e)	Gift(e)	Siele(n)
acc	Die	Goede	Gift	Siele

N.sg			Sterk	Zwak
Nom	Dat/d-/t-	Goede	Broot	Beelde
Gen	Dies/des/-s	Goets	Brood(e)s	Beelden
Dat	Dien/den/-ten	Goeden	Brood(e)	Beelde(n)
acc	Dat/d-/t-	Goeden	Broot	Beelde

PL			Sterk	Zwak
Nom	Die/de/d-/t-	Goede	Worme	Cnapien
Gen	Dier/der/-ter	Goeder(e)	Worme	Cnapien
Dat	Dien/den/-ten	Goeden	Wormen	Cnapien
acc	Die/de/d-/t-	Goede	Worme	Cnapien

Zelfstandige naamwoorden indefinitief

M.sg			Sterk	Zwak
Nom	Een	Goede	Worm	Cnape
Gen	Eens	Goets/goeden	Worm(e)s	Cnapien
Dat	Enen	Goeden	Worme	Cnape
acc	Een/enen	Goeden	Worm	Cnape

F.sg			Sterk	Zwak
Nom	Een/ene	Goede	Gift	Siele
Gen	Eenre/enere/ere	Goeder	Gift(e)	Siele(n)
Dat	Eenre/enere/ere	Goeder	Gift(e)	Siele(n)
acc	Een/ene	Goede	Gift	Siele

N.sg			Sterk	Zwak
Nom	Een	Goede	Broot	Beelde
Gen	Eens	Goets/goeden	Brood(e)s	Beelden
Dat	Enen	Goeden	Broode	Beelde
acc	Een	Goede	Broot	Beelde

Bijlage II Paradigmata Vroegnieuwlands

Mannelijk

sg.	nom.	de goede	gast	mensche
	gen.	des goeden	gasts	menschen
	dat.	den goeden gaste(e)		mensche
	acc.	den goeden gast		mensche
pl.	nom.	de goede	gasten	menschen
	gen.	der goeder	gasten	menschen
	dat.	den goeden	gasten	menschen
	acc.	de goede	gasten	menschen

Onzijdig

sg.	nom.	het goed(e)	hof	herte
	gen.	des goeden	hoves	herten
	dat.	den /het goeden/goed	hove/hof	herte
	acc.	het goed(e)	hof	herte
pl.	nom.	de goede	hoven	herten
	gen.	der goede(r)	hoven	herten
	dat.	den goeden	hoven	herten
	acc.	de goede	hoven	herten

Vrouwelijk

sg.	nom.	de goede	daet	ziele
	gen.	der goede(r)	daet	ziele(n)
	dat.	de(r) goede	daet	ziele(n)
	acc.	de goede	daet	ziele
pl.	nom.	de goede	daden	zielen
	gen.	der goede(r)	daden	zielen
	dat.	den goeden	daden	zielen
	acc.	de goede	daden	zielen

Naamval		<i>Manlyke</i>	<i>Vroulyke</i>	<i>Onzydige</i>
Noemer	(nominatief)	Een Goet	Eene Goede	Een Goet
Teeler	(genitief)	Eens Goeden	Eener Goede	Eens Goeden
Geever	(datief)	Eenen Goeden	Eene Goede	Een Goet/ Eenen Goeden
Aenklaeger	(accusatief)	Eenen Goeden	Eene Goede	Een Goet/ Eenen Goeden
Roeper	(vocatief)	O..Goede	O..Goede	O.Goet
Neemer	(ablatief)	van Eenen Goeden	van Eene Goede	van Een Goet/Eenen Goeden

(A. Moonen, 1706)

onzijdig	het + subst.	
mannelijk	de + subst.	een + onverbogen adj. + subst.
vrouwelijk	de + subst.	een + verbogen adj. + subst.

(Dibbets, 1985: 453-454)

Bijlage III Excelbestand Onderzoeksresultaten [[AN]N]

vorm	jaartal	eeuw	N1	N2	X op A	casuspositie?	XopA=uitgang	tussenklank	opmerkingen
oude cleetstoppre	1295	13	o	m	e	genitief	ja		moet zijn: outs
rode-coolbladen	1351	14	f	pl	e	accusatief	ja		
negheen nieuwe-causmakersen	1360	14	f/pl	m	e	nominatief	ja		varianten: houdecousmakere, l
doude-scoemakere	1351-1400	14	m/pl	m	e	nominatief	ja		
oude-graauwerkers	1300-1600	14	o	pl	e	nominatief	ja		
oudewijkensgelt	1399	14	pl	o	e	nominatief	ja	s	wijkens ev o of mv?
oudecausmaker	1360	14	f	m	e		ja		
oudegrawerker	1337-1382	14	o	m	e		ja		
een oude-cledercoopere	1399	14	pl	m	e		ja	er	
oudeclerdercooper	1399	14	pl	m	e		ja	er	in deze spelling alleen als trefv
totten Witten-vrouwenpoorte toe	1383	14	pl	f	en	datief na tot	ja	en	totten klopt niet bij poorte
van den zwartenlederdauwers	1301-1310	14	o	pl	en	datief na van	ja		
de neeringhe van den nieuwen cousmakere	1337-1382	14	f/pl	m	en	datief na van	nee (f)/ja (pl)		moet zijn: nieuwer(e)
Ter zwarter-ledertauwers	(1336-1349)	14	o	pl	er	datief na te	nee	er	moet zijn: ten zwarten
root coolblat	1351	14	f	o	geen	accusatief	nee		moet zijn: rode
Ter wiledertauwers	1336-1349	14	o	pl	geen	datief na te	nee		moet zijn: ten witten
houdhisercoopere	1302	14	o	m	geen	nominatief	nee		moet zijn: oude
houdysercoopere	1360	14	o	m	geen	nominatief	nee		moet zijn: oude
houdhisercoopere	1337-1382	14	o	m	geen	nominatief	nee		moet zijn: oude
Den hofmans van den outcleetcoopers	1302	14	o	pl	geen		nee		moet zijn: ouden
swartlindertouwer	1336	14	o	m	geen		nee		moet zijn: swarte
witlertouwer	1337-1382	14	o	m	geen		nee		moet zijn: witte
van den oude-graauwerckers	1487	15	o	pl	e	datief	ja		moet zijn: van den ouden
oude-cleermarkt	Mnl	15	pl	m/f	e	nominatief	ja		
zwartelindertouwer	Mnl	15	o	m	e		ja		
De oudecleedercoopers	1467-1480	15	pl	pl	e		ja	er	
jeghen den nieuwen-graauweerkers	1450-1500	15	o	pl	en	acc. na jeghen	ja		graec kan ook znw m/o zijn m
den ouden-graauweerkers	1450-1500	15	o	pl	en	accusatief	ja		
van den witten-ledertauwers	1461	15	o	pl	en	datief na van	ja	er	
outscoemaker	1484	15	m/pl	m	geen	accusatief?	nee		moet zijn: oude ook oudescoel
voor Wittevrouwen-poorte	1528	16	pl	f	e	acc? na voor	ja	en	
wittebroetkouxken	1568	16	o	o	e	accusatief	ja		
oudecleercooper	1582	16	pl	m	e	datief?	ja		moet zijn: ouden
die oudewantsnyders	1527	16	o	pl	e	nominatief	ja		
De oudecleercooperen	1545	16	pl	pl	e	nominatief	ja		
oudecleercoopers	1563	16	pl	pl	e	nominatief	ja		
Zwarte-leerthouwers	1562-1592	16	o	m	e		ja		
oudekleer(en)markt	1573	16	pl	m/f	e		ja	en	status spelling onduidelijk
voor eene ijdeln oude vrouwen clapp	1608	17	pl	m	e	acc na voor	ja	en	
Koop Wilde-Boere-Zalf	1661	17	pl?	f	e	accusatief	ja	e	
goede reiswensching	1687	17	f	f	e	dat na van	ja	er	
Oude-schoenmakers	1656	17	m	pl	e	datief	ja		
Met de weeldighe wittebroots ghesellen	1604	17	o	m	e	datief na met	ja	s	moet zijn: witten, lidw. en adj
met de wilde-boerenzalf	1620	17	pl	f	e	datief na met	ja	en	moet zijn: wilden, lidw. evenm
nooden hy ons op de witte-broots sop	1615	17	o	o	e	datief na op	ja	s	moet zijn: witten, lidw. evenm
tot den sandelhout en wilde caneel handel	1637	17	m	m	e	datief na tot	ja		moet zijn: wilden
van 't Arme Kinderhuys	1675	17	pl	o	e	datief na van	ja		moet zijn: armen
tot voorspijs wittebrootsop	1631	17	o	o	e	nom/acc.	ja	s	
Droogegastery-houders	1641	17	f	pl	e	nominatief	ja		
oudekleer-kooper	1620	17	pl	m	e	nominatief	ja		
Goede-Reys-Wensch	1641	17	f	m	e		ja		
oude wijven raet	1606	17	pl	m	e		ja	en	
Wittevrouwenpoort	1642	17	pl	f	e		ja	en	
Oude-lien klachte	1658	17	pl	f	e		ja	en	
oude-lui'sklacht	1658	17	pl	f	e		ja	s	status spelling onduidelijk
oudevrouwendrinkzucht	1658	17	pl	f	e		ja	en	
Oude Besjens-Huys	1682	17	pl	o	e		ja	s	
aan het arme Wees-Huys	1682	17	m/f/o	o	e	datief na aan	ja		moet zijn: arme/armen (m/o) l
Armen Kinderhuys	1659	17	pl?	o	en	nominatief	nee	en	Armen zelfstandig nw?
wilt-zwijnevleesch	1670	17	pl	o	geen	accusatief	nee	en	moet zijn: wilde
den Oukleerkooper	1644	17	pl	m	geen	datief	nee		moet zijn: ouden, lidw. wel ve
Recht-hoecx-zyden	1631	17	m	v	geen	nominatief	nee	s	moet zijn: rechte
Out-kleer-verkoopers	1658	17	pl	pl	geen	nominatief	nee		moet zijn: oude
Droge-theeverkooper	1701	18	f	m	e	nominatief	ja		

vorm	eeuw	context
oude cleetstoppre	13	drie peneghe an dlant daer sanders doude cleetstoppre huus vp staet Corp.I p. 2236, r. 21, Brugge, West-Vlaanderen, 1295
rode-coolbladren	14	Dat legter op 9 dagen telken vermakene, ende daer boven wegebredeladren of rode-coolbladren
negheen nieuwe-causmakers	14	Dat negheen nieuwe-causmakers houde cousen en moghen maken no vercoopen; ... dat gheen houde-causmakere gheene nieuwe cousen zoude moghen vercoopen no maken, Voorgeb. v. Gent 83 (a. 1360), Vlaanderen.
doude-scoemakere	14	Nichasis doude-scoemakere gaet van strate te strate ... gadren sine scoelappen, derof hi maect sijn grote ghelt, Livre d. Mest. 33, Vlaanderen, 1351-1400 (fra. N. le chavetier).
oude-graeuwerkers	14	Les fourreurs de Bruges que l'on appelle "oude-graeuwerkers," 5, 237 (het oude bont werd waarschijnlijk als voering gebruikt, wanneer het niet meer voor opslagen enz. dienen kon; zie beneden).
oudewijfkensgelt	14	"Soo werd ... besprooken, dat jaerlijx yts sal uytkeeren den oude mannen of vrouwen tot haer onderhout, dat genoemt werd <i>oude-wijfkens-gelt</i> ", bontemantel, <i>Reg. v. Amst.</i> 1, 134)
oudecausmaker	14	versteller of stopper van oude kousen
oudegrawerker	14	De "oudegrawerkers" worden vermeld in eene lijst der neringen of ambachten te Gent in de 14de eeuw. De bedoeling zal zijn bewerkers van oud bont; de "grawerkers" worden op dezelfde bl. (Voorgeb. v. Gent 166) afzonderlijk vermeld.
een oude-cledercooper	14	Twee cledermakere, een oude-cledercooper, <i>Gesch. v. Antw.</i> 3, 540 (a. 1399). Zoo ook <i>Ann. Em.</i> 4, 219 (a. 1487); 11, 263 (a. 1436); <i>Despars</i> 3, 374 (oudecleervercooper).
oudeclerdercooper	14	
totten Witten-vrouwenpoorte toe	14	Der mersladen ende der botterluden slaghen (strekken zich uit) van den wedde voort totten Witten-vrouwenpoorte toe, <i>Gild. v. Utr.</i> 1, 45, 7 (± a. 1383).
van den zwartenledertauwers	14	wat manne die tambocht vanden zwartenledertauwers ter sluis doen wille hi moet beuryet sijn in ons vorseit ambocht.. Corp.I p. 2889, r. 28-29, Brugge, West-Vlaanderen, 1301-1310
de neeringhe van den nieuwen cousmakere	14	De neeringhe van den nieuwen cousmakere, ald., Vlaanderen Zie ook Stallaert 2, 107.
Ter zwarter-ledertauwers	14	Ter zwarter-ledertauwers bouf, 31.
root coolblat	14	Legt op die wonde een root coolblat, 137 a, Vlaanderen, 1351; ook Lanfr. hs. 16 b; 15 b.
Ter witledertauwers	14	Ter witledertauwers boef, 30.
houdhisercooper	14	Dat gheene houdhisercooper ... voortan achter straten en gha omme hout cooper, houd lood, houd ten ofte houd iser te coopene
houdysercooper	14	wie dat (alwie) yser verloren heeft dat mach hij nemen daer hijt vint omme alse vele als deghene dar houden tsinen eede dat hij cochte, ende negheen houdysercooper en maecht decken, hijne moet lecghen up sinen stal, Voorgeb. v. Gent 81 (a. 1360), Vlaanderen
houdhisercooper	14	Dat gheene houdhisercooper ... voortan achter straten en gha omme hout cooper, houd lood, houd ten ofte houd iser te coopene, 112, Vlaanderen.
Den hofmans van den outcleetcopers	14	Den hofmans (= Hoofdman) van den outcleetcopers, <i>Rek. v. Brugge v. 1302</i> , bl. 164, Vlaanderen, 1302-1303 (var. outcleetscoppers?); ook 169 (outcleetcopers).
swartlindertouwer	14	Looier van zwart leder, bestemd voor de schoenmakerij. Zij komen voor in verschillende lijsten van gilden, Voorgeb. v. Gent 167 (a. 1336 en 1356); <i>Anal. Ypr.</i> 95 (a. 1436); <i>Ann. Em.</i> 11, 263 (a. 1495).
witledertouwer	14	Looier van witleder. Teuth. witledertouwer of lijnen cleyder wescher of bleicker, candidarius. Zilvermede, witledertouwers, covenscoemakers, temmerliede, Voorgeb. v. Gent, 166, Vlaanderen.
van den oude-graeuwerckers	15	Zie bij lammerijn, en vgl. <i>Ann. Em.</i> 4, 219 (a. 1487): "van den lamwerckers, van den oude-graeuwerckers, van den viltwerckers".
oude-cleermarkt	15	Die oude-cleermarkt sal wesen des sonnendaghes, des dinxendaghes ende tswoenndaghes toter noenen, ende dan so zullen (si?) hare cramen opbreken, mer die togheldaghe van alderhande goet sal wesen des donderdaghes, des vridaghes ende des saterdaghes allen dach, O. R. v. Dordr. 1, 230, 67.
zwartlindertouwer	15	zwartlindertouwer, swartlindertouwer, zwartlindertouwer, swartlindertouwer, swartlindertouwer, swartlindertouwer. Voorgeb. v. Gent 167 (a. 1336 en 1356); <i>Anal. Ypr.</i> 95 (a. 1436); <i>Ann. Em.</i> 11, 263 (a. 1495).
De oudecleedercoopers	15	De oudecleedercoopers, de porpointstickers, ... de cordewaniers, de zwartte-ledertouwers, de hudevetters enz., <i>Cron. v. Vlaend.</i> 2, 59, Vlaanderen, 1467-1480.
jeghen den nieuwen-graeuwerckers	15	Dat wel gheoorlooft (vergund is) den ouden-graeuwerckers te coopene jeghen den nieuwen-graeuwerckers van Brugghe alle maniere van rigghene pilssen ende voederse, aangeh. T. en Lettb. 2, 26 (te Sluis, 1e. helft der 15de eeuw).
den ouden-graeuwerckers	15	Dat wel gheoorlooft (vergund is) den ouden-graeuwerckers te coopene jeghen den nieuwen-graeuwerckers van Brugghe alle maniere van rigghene pilssen ende voederse, aangeh. T. en Lettb. 2, 26 (te Sluis, 1e. helft der 15de eeuw).
van den witten-ledertauwers	15	Dienende themlieden ambachte van den witten-ledertauwers, <i>Diericx, Mém.</i> 1, 466 (a.).
outscoemaker	15	Sleten scepene ende rade tusschen P. als ouderman van der oude cordewanier gilde, ende K. outscoemaker, <i>Gild. v. Utr.</i> 2, 271 (a. 1484)
voor Wittevrouwen-poorte	16	(1528) Voort soo gebiet die raet allen timmerluden ende houtsagers ende metselaers, dat zy komen ter eenre uren voirseyt voor Wittevrouwen-poorte mit hooren reetscapen ende wercktouwe tot hooren ambocht dienende, om te doene dat hem onser stat scutmeyster bevelen sel, <i>Gilden v. Utr.</i> 2, 46.

wittebrootkouxken	16	Hebbende een stuck boeters op een penninck ofte wittebrootkouxken in zyn handt, hadde deese woorden totten Biechtvader geseyt, waert gy leech, ik soude dat stucke boeters verbiechten, gaende zoe straxx deur, in marcus, Sentent. 311 [1568].
oudecleercooper	16	Ten derden heeft d' Amptman zynen ghesworen oudecleercooper, om de goeden vanden ghecondemneerde, by openbaere wtroepinghe te vercoopen, Cost. v. Antw. 2, 14 [1582].
die oudewantsnyders	16	Alle out werck moogen die oudewantsnyders oft hoir gildbrueders off -susters overal ter luyde huuse wel maken, ald. 42.
De oudecleercooperen	16	De oudecleercooperen (der goeder lieder goeden...vercocht hebbende), moeten voer de penningen vanden vercochten goeden innestaen ende selve betaelen, ende dat binnen sesse weken nae dat die vuytgeroepen ende vercocht zyn, oft anders machmen de oudecleercoopers...alleene opden coopboek daer aff gehouden..., byden amptman daer voere realick...doen executeren, Cost.v. Antw.1,192 [1545].
oudecleercoopers	16	Den prijs, die de ... oudecleercoopers ... voor de selve cleederen ghegheven souden hebben, VI. Placcaertb. 2, 143 [1563]. "Een oudekleekeopers ambacht doen", plant. [1573].
Zwarte-leerthouwers	16	
oudekleer(en)markt	16	
voor eene ijdelen oude vrouwen clapp	17	Dit moet onder de beuselingen ende voor eene ijdelen oude vrouwen clapp gehouden worden", dodon. 834 b [ed. 1608]
Koop Wilde-Boere-Zalf	17	Koop Wilde-Boere-Zalf, Voor snee en kalf In hand of voeten, in Ts. 25, 48 [1661].
goede reiswensching	17	tot een teeken van goede reiswensching, yder zeven schooten, brandt, <i>De Ruiter</i> 453 [ed. 1687].
Oude-schoenmakers	17	De overluyden van de Oude-schoenmakers en Schoen-lappers Gilde binnen deser Stede, Handv. v. Amst. 806 a [1656].
Met de weeldighe wittebroots ghesellen	17	Hoe schoon t'weder is in doyen oft vriesen, En soeckt nemmermeer veel tijdt te verliesen Met de weeldighe wittebroots ghesellen, v. mander, Schilderb. 2 a [1604].
met de wilde-boerenzalf	17	Of hy weetse met de Wilde boeren zalf wel te ghenesen, Kl. v.e. Huysm. K 1 r° [c. 1620].
nooden hy ons op de witte-broots sop	17	In as het Kors-tijdt was, dan nooden hy ons op de witte-broots sop, Heer wat goeter jou Fytje Floris een pot met gulle boter op, In dan droncke wy de Betouw, en de wijn so lustich als water, bredero 2, 106 [1615].
tot den sandelhout en wilde caneel handel	17	Tot den sandelhout ende wilde caneel handel ... waren den 9 November 1636 nae Solor, Timor ende Endé vertrocken 't schip Cabo de Ramo met t jacht den Zeeuwsen Nachtegael, Bouwst. Mal. Arch. 2, 328 [1637].
van 't Arme Kinderhuys	17	De Regenten van 't Arme Kinderhuys deezer Stad, 1, 88 a [1675].
tot voorspijs wittebrootsop	17	De schaffmeester wert gehouden ... aen te rechten Op Maendagen des middaechs tot voorspijs wittebrootsop in melck ofte schapennat geweekt ofte gestooffde knollen, R.G.P. 29, 272* [1631].
Droogegastery-houders	17	Droogegastery-houders, die de gaende ende komende Man om gelt ... logeren, <i>Gr. Placaetb.</i> 1, 1641 [1653].
oudekleer-kooper	17	Oudekleer-kooper ofte verkooper ... verlapper ..., vernaeyer, vodderaer, smyters, Epitheta [1620].
Goede-Reys-Wensch	17	(Goede-Reys-Wensch), westerbaen, Ged. 1, 277 [1641].
oude wijven raet	17	("Tegen u treken gelt noch oude wijven raet, Noch ijverige wacht", hooft, Ged. 1, 60 [1606])
Wittevrouwenpoort	17	Zich onderwindende, der burgherwacht de Wittevrouwenpoort af te dringen, en 't krysvolk te doen instryken, hooft, N.H. 371 [1642].
Oude-lien klachte	17	Oude-lien klachte", de brune, Bank. 2, 354 [1658]
oude-lui'sklacht	17	
oudevrouwendrinkzucht	17	
Oude Besjens-Huys	17	aan het arme Wees-Huys, en Oude Besjens-Huys van de Diaconen der Gereformeerde Kerk hier ter stede, tot beter subsistentie van de selve Gods-Huysen, geotroyeert en vergunt" enz., Handv. v. Amst. 291 b [1682])
aan het arme Wees-Huys	17	aan het arme Wees-Huys, en Oude Besjens-Huys van de Diaconen der Gereformeerde Kerk hier ter stede, tot beter subsistentie van de selve Gods-Huysen, geotroyeert en vergunt" enz., Handv. v. Amst. 291 b [1682])
Armen Kinderhuys	17	Het Armen Kinderhuys der Stad Haerlem, Keuren v. Haerlem 1, 73 [1659].
wilt-zwijnevleesch	17	De gemeine en dagelike spijs is gedroogt herten- en wilt-zwijnevleesch en visch, dapper, Gedenkw. Bedr. 23 b [1670].
den Oukleercooper	17	Schelmen en Commeren, Die my over langh hebben doen Sommeren. Item den Huys heer, den Oukleercooper van syn afgehuert kleedt, enz., ogier, Seven Hoofs. 36 [1644].
Recht-hoecx-zyden	17	Rechthoecigen Driehoek is, die eenigen rechten hoek heeft, ende in soodanighe worden de zyden die den Rechten hoek begrypen ghenoept Recht-hoecx-zyden, de decker, Gr. Zeev. A7 v° [1631]
Out-kleer-verkooopers	17	De Out-kleer-verkooopers ende Uytdraggers sullen alle goederen ... voor hare deuren ten thoon moeten hangen, Keuren v. Leyd. 199.
Droge-theeverkoooper	18	"Eyndelyk zullen...ook de drooge Koffyen Thé- Verkooopers, item de Koffy-Schenkers...ten behoeve van 't voorsz. Arme Kinderhuys Jaarlyks eene zekere Recognitie betaalen", Keuren v. Haerlem 1, 74 b [1701])

Bibliografie

- Belder, M. de. (2011). *Roots and Affixes. Eliminating Lexical Categories from Syntax*. Utrecht, p. 124-128.
- Booij, G. (1996). Morphological analysis. [to appear in Bernd Heine and Heiko Narrog (eds.), *The Oxford Handbook of Grammatical Analysis*. Oxford: Oxford University Press, 2009, 563-589]. Geraadpleegd via: <http://www.hum2.leidenuniv.nl/booijge/pdf/Morphological%20analysis.pdf>
- Booij, G. (2005). *Construction-dependent Morphology*. Geraadpleegd via: <http://www.hum2.leidenuniv.nl/booijge/pdf/Construction-dependent%20morphology.pdf>
- Borer, H. (1996). *Syntax and Morphology: An Overview*. Amherst.
- Chomsky, N. (1970). *Remarks on Nominalization*. Geraadpleegd via: http://babel.ucsc.edu/~hank/mrg.readings/Chomsky1970_Nominalization.pdf
- Di Sciullo, A.M. & Williams, E. (1987). *On the definition of Word*. Cambridge, p. 49.
- Dibbets, G.R.W. (1989). De Twee-spraack bespiegeld. In: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*. Jaargang 105. Geraadpleegd via: http://www.dbnl.org/tekst/tij003198901_01/tij003198901_01_0003.php, p. 31.
- Dodoens, R. (1554). *Cruijdeboeck*. Geraadpleegd via: <http://plantaardigheden.nl/dodoens/default.htm>
- Haas, W. de & Trommelen, M. (1993). *Morfologisch Handboek van het Nederlands. Een overzicht van de woordvorming*. 's-Gravenhage.
- Lieber, R. (2005). English Word-Formation Processes. Observations, Issues, and Thoughts on Future Research. In: *Handbook of word-Formation*. Dordrecht, p. 375-422.
- Lieber, R. & Scalise, S. (2006). *The lexical Integrity Hypothesis in a New Theoretical Universe*. Bologna.
- Lieber, R. & Štekauer, P. (2009). Introduction: Status and Definition of Compounding. In: *The Oxford Handbook of Compounding*. Oxford, p. 14.
- M. Mooijaart en M. van der Wal (2008). *Nederlands van Middeleeuwen tot Gouden Eeuw. Cursus Middelnederlands en Vroegnieuw-nederlands*. Nijmegen.
- Moonen, A. (1706). *Nederduitsche spraekunst*. Editie A.M. Schaars. Geraadpleegd via: http://www.dbnl.org/tekst/moon002nede01_01/moon002nede01_01.pdf

Regius, H. (1650). *Hortus Academicus Ultrajectinus*. Geraadpleegd via kopie uit privé-bezit.

Spieghel, Lz. (1584). *Twe-spraack vande Nederduitsche letterkunst/ ofte vant spellen ende eyghenscap des Nederduitschen taals*. Geraadpleegd via:

http://www.dbnl.org/tekst/spie001wjhc01_01/spie001wjhc01_01_0002.php

Wal, M. van der & Bree, C. van. (2008). *Geschiedenis van het Nederlands*. Houten-Antwerpen.

Zambon, J.V. (1991). *Einfache Grammatik mit Übungen*. Culemborg.

Electronische publicaties:

De Geïntegreerde Taalbank: <http://gtb.inl.nl/openlaszlo/my-apps/GTB/Productie/HuidigeVersie/src/inlgtb.html?owner=MNW>

- *Vroegmiddelnederlands Woordenboek (VMNW)* 1200-1300
- *Middelnederlandsch Woordenboek (MNW)* 1250-1550
- *Woordenboek der Nederlandsche Taal (WNT)* 1500-1976

E-ANS: <http://ans.ruhosting.nl/e-ans/index.html>, p. 12/03/02, 14/03/02

Genootschap Onze Taal:

<http://www.onzetaal.nl/taaladvies/advies/langeafstandsloper>

Lexicon of Linguistics: <http://www2.let.uu.nl/UiL-OTS/Lexicon/>